

SECUNDAIR/
VOORTGEZET ONDERWIJS

LESTIPS

5 WERKVORMEN
OM POËZIE IN DE KLAS
TE BRENGEN

INLEIDING

MAUD VANHAUWAERT

‘Poëzie is saai!’ ‘Poëzie is moeilijk!’ ‘Poëzie is niets voor mij.’ Ja, poëzie heeft nog altijd flink te kampen met vooroordelen. Zelf heb ik dat nooit erg gevonden, want ze dagen mij als dichter uit om er speels tegenin te gaan. **POËZIE IS EEN UNDERDOG, DIE IK MAAR AL TE GRAAG LAAT KWISPELEN.**

Ik weet niet waar die vooroordelen precies zijn ontstaan. Misschien zijn de dichters in het verleden al te vaak op een piëdestal gezet, zo hoog dat niemand er nog aan kon. Ik herinner mij dat ik ooit werd uitgenodigd op een school. De leerlingen hadden een paar van mijn gedichten gelezen en tal van vragen voorbereid. ‘Wat bedoelt u met deze metafoor?’ ‘Wat is de betekenis van dit vers?’ Mijn antwoorden schreven ze keurig in hun schriftjes. Toen de les bijna ten einde was, bedacht ik: zijn die vragen eigenlijk wel relevant? Belangrijker dan wat de schrijver heeft bedoeld, is toch wat de lezer heeft gevoeld?

POËZIE IS NIET HEILIG EN DE DICHTER AL HELEMAAL NIET. Zelf zie ik een gedicht vooral als een uitgestoken hand, een vraag tot ontmoeting met de lezer. Hoe moeilijk is het om woorden te vinden bij het overlijden van een dierbare of bij een razende verliefdheid? Op momenten waarop woorden ons tekort schieten, dient de poëzie zich nederig aan. Eigenlijk biedt ze, ondanks of misschien dankzij de omweg van de metaforiek, een shortcut naar het ondoorgroendelijke, het diepe sprakeloze dat ons allen verbindt.

Maar poëzie hoeft niet altijd zwaar te zijn, ‘diep’ of doorwrocht. Integendeel. Het is het meest speelse literaire genre dat er bestaat, toch? Ik zie een gedicht als een speelplaatsje waarop je je eigen regels kunt verzinnen en waar alles mogelijk is. Ja, in een gedicht mogen dt-fouten staan, tenminste als ze ‘poëtisch bedoeld’ zijn, een argument waar je heerlijk mee weg kunt komen! De poëtische vrijheid geeft je als schrijver en als lezer carte blanche, een blanco volmacht aan je verbeelding. Oh, en wie weet waar die je naartoe leidt.

En nu ik op dreef ben: **POËZIE IS EEN GENRE DAT WONDERWEL PAST IN DE ZOTTE SAMENLEVING VAN VANDAAG.** Je kan heel makkelijk een gedicht via Facebook of Instagram delen en ook al hebben we met zijn allen altijd veel te weinig tijd: terwijl de koffie pruttelt of tussen twee lessen door, kan je met een paar verzen even de oneindigheid raken. Poëzie is yoga voor de geest. Ziedaar mijn definitie voor vandaag.

Als ik nu in een klas kom, stel ik snel de wedervraag en pols ik bij de leerlingen naar hun definities van poëzie. Ooit gaf een meisje mij dit antwoord: ‘Vroeger gebruikten wij ‘poëzie’ (met de klemtoon op ‘e’) ook als naam voor een vriendenboekje. Ik begreep nooit het verband. Maar nu wel. Want daar waar je bij een vriendenboekje je vriendjes leert kennen, ontmoet je bij het lezen van een poëziebundel jezelf.’

Geachte lezer, ik wens u veel plezier met deze bundel vol prikkelende lestips. Voel u vrij, zet ze naar uw hand. Want, en hiermee pareer ik de clichés waarmee ik begon: Poëzie is jazz! Poëzie is spel! Poëzie is wat jij ervan maakt.

MAUD VANHAUWAERT

WERK VORM

BENODIGDHEDEN

— visuele gedichten - geprint of digitaal

— computer

— potloden, stiften

— kranten & tijdschriften

— boeken

TIJD

afhankelijk van hoe je de les aanpakt
heb je 50 - 150 min nodig

BEELDENDE POËZIE

‘Een beeld zegt meer dan
duizend woorden.’

In deze lestip zal je lezen hoe je de leerlingen warm kan maken voor visuele poëzie, oftewel poëzie waarbij het beeld minstens zo belangrijk is als het woord, als er al woorden aan te pas komen. Aan bod komen verschillende vormen, zoals het typografisch gedicht en het beeldsonnet. Je zal kunnen kiezen of je enkel werkt met een bespreking en analyse van verschillende vormen van visuele poëzie of dat je de leerlingen zelf ook visuele gedichten laat maken.

Je kan één vorm bespreken, enkele vormen eruit pikken of beeldende gedichten als thema kiezen en alle dichtvormen gebruiken.

Bij elke vorm vind je een korte uitleg en enkele voorbeelden om in de klas te gebruiken. De algemene vragen bij ‘analyse en bespreking’ kan je toepassen op elk van de verschillende vormen.

Als je wat meer tijd hebt en nog creatiever te werk wilt gaan, kan je er ook voor kiezen om de leerlingen één of meerdere van deze visuele gedichten zelf te laten maken. Tips voor hoe je dat doet, vind je telkens onder elke dichtvorm terug.

ANALYSE EN BESPREKING

Prikkel de nieuwsgierigheid van de leerlingen door hen een voorbeeld te laten zien van een visueel gedicht zonder hier meer uitleg over te geven. Projecteer het gedicht vooraan in de klas om het effect te vergroten.

Je kan hen even laten nadenken over wat ze zien en dit klassikaal bespreken. Of je kiest ervoor om hen per twee of drie even alles laten op te schrijven wat ze zien of lezen en dit nadien te bespreken met de hele klas.

Als je graag alle vormen van visuele poëzie met hen bespreekt, kan je per groepje een andere vorm geven, zodat alle vormen uiteindelijk aan bod komen. Bespreek het klassikaal, of laat de leerlingen “hun” vorm kort voorstellen aan de rest van de klas. Probeer hen vooral zelf te laten ontdekken om welke soort poëzie het hier gaat.

Help hen op weg door de volgende vragen te stellen:

— Wat zie je? Wat valt je op? Wat is dit?

— Wat lees je? Hoe moet je het gedicht lezen? Vind je het makkelijk of moeilijk om te lezen? Hoe komt dit?

— Waarover gaat het gedicht? Op welke manier werd het gemaakt? Hoe ging de dichter te werk bij het maken van het gedicht? Welke materialen werden er gebruikt?

— Werd er gebruik gemaakt van rijm? Welke woorden vallen op? Welke woorden of zinnen vind jij mooi?

— Is dit volgens jou poëzie?

TYPOGRAFISCHE GEDICHTEN

Typografische gedichten zijn gedichten die wel woorden bevatten, maar waarbij de vorm van het gedicht een belangrijke rol speelt. Vaak is de inhoud van het gedicht direct gelinkt aan de vorm ervan. Soms wordt het zelfs moeilijk om het gedicht te lezen omwille van de vorm.

AAN DE SLAG

Laat de leerlingen eerst een thema voor hun gedicht bedenken. Daarna gaan ze op zoek naar een vorm die hier bij past. Je kan deze stappen ook omwisselen en eerst op zoek gaan naar een vorm die het thema van het gedicht zal bepalen.

Leerlingen tekenen de vorm van het gedicht met potlood en gaan dan op zoek naar woorden die in deze vorm zouden kunnen passen. Ze gaan op zoek naar associaties, synoniemen, homoniemen, eigenschappen of kenmerken van de vorm of contrasterende woorden. Ze proberen de woorden zo achter of naast elkaar te plaatsen dat het gedicht een bepaalde betekenis krijgt, maar dit kan een zeer vrije interpretatie zijn. Daarna schrijven ze de woorden in een bepaalde of willekeurige volgorde op de potloodlijntjes die ze nadien weer uitgommen en is hun typografisch gedicht klaar.

DIGITAAL

Je kan er ook voor kiezen om leerlingen deze opdracht digitaal te laten maken, zodat ze kunnen experimenteren met verschillende lettertypes en -groottes, kleuren, vormen, afbeeldingen. Een leuke online tool hiervoor is www.canva.com of je gebruikt gewoon Word.

Voorbeelden:

een eigen idee

wat is een eigen idee
ik heb belemaal geen eigen idee
mijn hoofd is   geen eigen idee
leeg   **wie helpt mij**
leeg   aan een eigen idee
leeg   *meneer op de radio*
   heeft u
   misschien
   een eigen idee
   maar nee
   en de man op tv
   hij schudt van nee
   ojee, ojee
   geen eigen idee
MU ZIT IK ER MEE
wie heeft dat bedacht
D I T
eigen idee
weg ermee

maar hé
hier staat
MIJN EIGEN IDEE
OK?

Over de giraffe etc.

De
langste
zin
is
nog
te kort
om
op
te
schrij-
ven
wie
hij
is,
wat
hij doet,
wat hij voelt, hoe hij eet,
hoe hij met zijn lange nek
een bosje stro te grazen neemt,
hoe hij eruit ziet, wat hij denkt
en   wat
hij   leest
bij-   voor-
beeld   dit
ge-   dicht
over   de
gi-   raf-
fe   etc.

BEELDSONNET

Een beeldsonnet is net hetzelfde opgebouwd als een gewoon sonnet, maar in plaats van woorden worden er beelden gebruikt. Die beelden kunnen eender wat zijn: fruit, schoenen, mensen of boeken. Wees creatief!

AAN DE SLAG

Belangrijk bij een beeldsonnet is dat de beelden zo geordend zijn dat ze de vorm van een sonnet aannemen. Namelijk: veertien versregels die verdeeld zijn in vier strofen. De eerste twee strofen bestaan telkens uit vier regels en de laatste twee uit drie regels. Ook het rijm is belangrijk, dat aan het einde van de regels zit. Bij een beeldsonnet rijmen de beelden op elkaar: een appel rijmt op een appel, een peer op een peer. Dit kunnen telkens dezelfde appels en peren zijn of appels en peren die er een beetje anders uitzien. Het rijmschema van een sonnet kan heel erg verschillen, bijvoorbeeld abba abba cdc dcd of abab abab ccd eed. Dit kan je de leerlingen zelf laten kiezen.

Een beeldsonnet kan je op de computer maken: dan kopieer je telkens de afbeelding.

Voorbeeld:

Bron: Beeldsonnet gemaakt door Stefanie Kennes

STIFTGEDICHT

Een stiftgedicht is een kort gedicht dat ontstaat door delen van een krantenartikel of een andere tekst zwart te kleuren. De woorden die overblijven vormen een samenhangende tekst die poëtisch is of ook geheel absurd kan zijn.

AAN DE SLAG

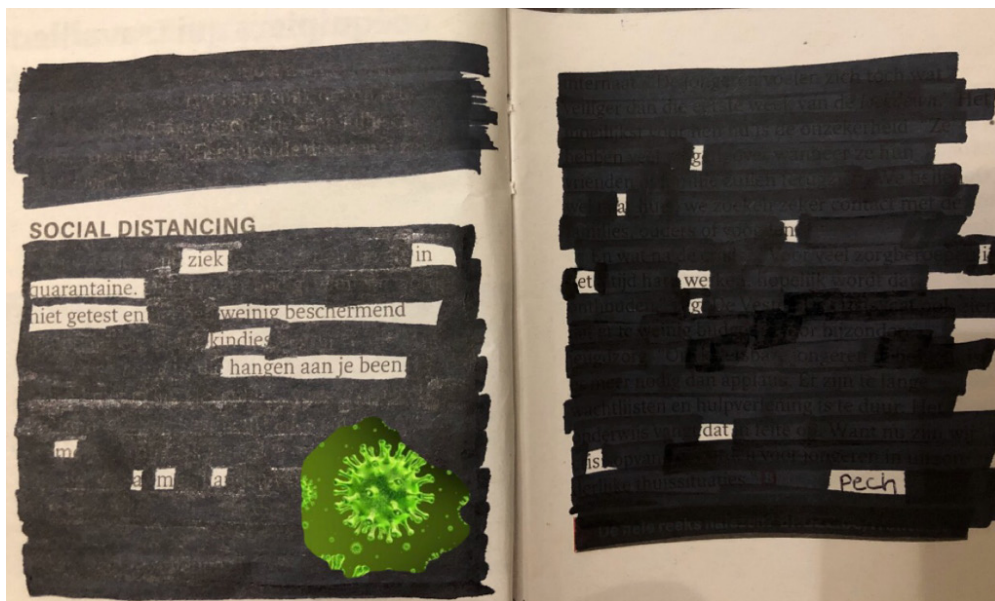
Voorzie voor het maken van stiftgedichten verschillende kranten of tijdschriften en dikke stiften van verschillende kleuren (bij voorkeur donkere kleuren). Of je kan de leerlingen een online krantenartikel of tekst laten kiezen en bewerken met hun smartphone.

Ze lezen de tekst en omcirkelen woorden die ze zouden willen gebruiken voor hun gedicht. Beetje bij beetje schrappen ze de andere tekst en voegen ze eventueel tekeningen/stippelijntjes/pijl-tjes/... toe aan hun gedicht om aan te geven hoe het gelezen moet worden. Een stiftgedicht heeft geen vaste vorm, dus laat de leerlingen creatief zijn.

Meer inspiratie nodig?

Bekijk samen met je leerlingen dit filmpje over het maken van stiftgedichten:
<https://vimeo.com/7794121>

Voorbeelden:

STAPELGEDICHT

Een stapelgedicht is een gedicht dat gevormd wordt met boektitels: leg een aantal boektitels naast elkaar en zie hoe een gedicht ontstaat.

AAN DE SLAG

Leerlingen kunnen deze opdracht thuis uitvoeren, op school of in de bibliotheek. Stapelgedichten ontstaan door te associëren, verschillende combinaties te maken, te schrappen en weer opnieuw te schrijven. Raad hen daarom aan om eerst verschillende titels op papier neer te schrijven die iets met elkaar te maken hebben, echoën of elkaar beantwoorden, alvorens ze alle boeken uit het rek nemen. Ze maken het gedicht eerst op papier en kunnen daarna de boeken uit het rek nemen en hun stapelgedicht fotograferen. Witregels kan je maken door boeken om te draaien en tussen de stapel te leggen.

Meer inspiratie?

Toon hen het volgend filmpje waarin de Vlaamse auteur-comedian Vitalski laat zien hoe hij een stapelgedicht maakt: <http://vimeo.com/16164225>.

Voorbeelden:

Meer:

Beeldsonnetten: Driedelig paard van Ted van Lieshout (Leopold, 2011)

Typografische gedichten: je kan veel voorbeelden vinden via Google afbeeldingen

---

Stiftgedichten: Ook hier kan je Google afbeeldingen gebruiken

---

Stapelgedichten: <https://www.instagram.com/titelpoezie>

VERZAMELEN

Alle resultaten van de leerlingen kan je verzamelen op het Facebook/Instagram-account van de school of klas. Of je probeert ze ergens tentoon te stellen in de school. Je kan dit bijvoorbeeld tijdens de Poëzieweek zelf doen of wanneer je bijvoorbeeld tijdens een themaweek gewerkt hebt (vakoverschrijdend werken).

WERK VORM 2

BENODIGDHEDEN

— dichtbundels of verschillende gedichten die je vooraf zelf uitzoekt

---

— pen en papier

— vragen voor de leerlingen op papier

TIJD

Afhankelijk van hoe uitgebreid je dit aanpakt, kan je hier 20 minuten tot 100 minuten aan werken.

POËZIE ONTDEKKEN

Poëzie ontdekken hoeft niet moeilijk te zijn en je kan het samen met je leerlingen doen. In deze lestip kom je te weten hoe je op een laagdrempelige manier met gedichten in de klas werkt. Je vindt enkele basisvragen en verschillende werkvormen die je kan gebruiken om je leerlingen te enthousiasmeren. De uitbreiding die wordt aangereikt, is een extraatje voor wanneer je wat meer tijd hebt of een langere lessenreeks rond poëzie wilt maken.

De focus ligt hier op het samen ontdekken en praten over poëzie, een ongedwongen sfeer creëren die je leerlingen motiveert om mooie woorden te lezen en hier even bij stil te staan. Als je verschillende dichtbundels in je klas hebt om mee te werken, is dat een leuke extra, maar het is geen verplichting. Je kan ook zelf gedichten zoeken en meenemen naar de klas.

VRAGEN

De vragen die je hier terugvindt zijn oriënterend en verdiepend. De oriënterende vragen zijn een handig hulpmiddel om de leerlingen het gedicht te laten ontdekken en ongedwongen te lezen en interpreteren. De verdiepende vragen gaan meer over de vormelijke kenmerken van het gedicht en vereisen al wat meer voorkennis of begeleiding. Je kan zelf kiezen welke vragen je gebruikt, afhankelijk van hoe vertrouwd je leerlingen al zijn met poëzie of hoeveel tijd je hiervoor wil of kan voorzien.

ORIËNTEREND

— Wat vind jij van dit gedicht? Vind jij het mooi/grappig/moeilijk/raar?

— Waarover gaat het gedicht volgens jou?

— Welke zin vind jij het mooist/raarst/grappigst?

— Welke zin vind jij het belangrijkste in dit gedicht?

— Welk(e) woord of woorden vind jij het mooist/raarst/grappigst?

— Valt er jou iets op qua ritme van het gedicht? Leest het vlot? Rijmt het? Zijn er klanken die hetzelfde klinken?

VERDIEPEND

— Volrijm: welke woorden rijmen in het gedicht? Waar staan die woorden? Vooraan (voorrijm), achteraan (eindrijm), midden (middenrijm) in het gedicht? Of zijn er misschien geen woorden die rijmen?

— Alliteratie: vind je woorden die met dezelfde letter beginnen?

— Assonantie: kan je woorden vinden waarvan de klinkers overeenkomen? (bijvoorbeeld: roefvogels vlogen hoog boven de grootse loofbomen)

— Versregels en strofes: hoeveel regels telt het gedicht? Welke regels horen samen en hoe zie je dat? Uit hoeveel versregels bestaat de strofe? (distichon, terzine, kwatrijn, kwintet, sextet, septet, octaaf...) Waarom worden deze versregels samen gezet, horen ze inhoudelijk samen?

— Beeldspraak: zijn er bepaalde beelden die gebruikt worden om iets anders voor te stellen? Kan je bepaalde abstracte begrippen of dingen zien die menselijke kenmerken krijgen (personificatie)? Zijn er twee dingen die met elkaar vergeleken worden op basis van hun eigenschappen (vergelijking)? Wordt er een bepaald beeld gebruikt om iets anders voor te stellen (metafoor)?

WERKVORMEN

KLASSIKAAL

Kies één gedicht dat je samen met de hele klas bespreekt. Je kan hiervoor kiezen als de leerlingen bijvoorbeeld nog niet erg vertrouwd zijn met poëzie. Ga samen op ontdekking wat het gedicht betekent en welke vormelijke kenmerken je kan vinden. Bespreek de bevindingen mondeling of laat elke leerling enkele vragen op papier beantwoorden. Dit hoeft niet lang te duren en je kan het bijvoorbeeld meerdere keren aan het begin of einde van een les uitproberen. Een laagdrempelige en ongedwongen manier om poëzie in je klas binnen te brengen.

GEDICHTENCARROUSEL

Lessen over gedichten kunnen nogal statisch verlopen. Dit is te doorbreken met de gedichtencarrousel.

Je zoekt vooraf enkele gedichten uit die je in de klas wil bespreken en legt een print van deze gedichten op verschillende plekken in de klas. Je verdeelt de leerlingen in groepjes van twee tot vier en geeft vragen die jij met hen zou willen bespreken. De leerlingen starten bij één gedicht en schrijven hun antwoorden op, na een tiental minuten gaan ze verder naar het volgende gedicht, tot elk groepje de volledige gedichtencarrousel doorlopen heeft.

Of je legt bij elk gedicht een aantal specifieke vragen, zodat er bij elk gedicht andere vragen aan bod komen. Je kan er ook voor kiezen om de leerlingen vooraf enkele post-its met vragen op te geven, zo kunnen ze kiezen welke vragen ze bij welk gedicht beantwoorden. Je kan elk groepje dezelfde vragen geven, zodat ze elkaar kunnen aanvullen. Of je geeft iedereen een andere vraag, zodat je een meer uitgebreide bespreking krijgt per gedicht.

Hoeveel gedichten en vragen je gebruikt, kies je zelf. Dit kan je laten afhangen van de tijd die je eraan wilt besteden, hoe diep je wil ingaan op de bespreking of hoe groot je klasgroep is. In een klasgesprek nadien kan je de bevindingen van de leerlingen even overlopen. Vraag hen dan ook welk gedicht zij het mooist/leukst/grappigst/raarst/moeilijkst/... vonden.

PER PAAR

Verdeel je klas in groepjes van twee leerlingen en geef hen een gedicht en vragen. Geef hen de tijd die ze nodig hebben om alle vragen te beantwoorden en het gedicht grondig te lezen (de tijd die je nodig hebt zal ook afhangen van de voorkennis van jouw leerlingen en het aantal vragen dat ze moeten beantwoorden). Laat hen nadien hun gedicht voor de klas voorlezen en laat hen vertellen wat ze ervan vonden en wat ze erover ontdekt hebben. Je kan hier een bepaalde format aanhouden of hen creatief de vragen laten verwerken op hun eigen manier.

UITBREIDING

Deze uitbreiding kan je gebruiken als je wat meer tijd wil besteden aan het werken met poëzie en misschien voorgaande werkvormen al gebruikte in de klas. Het is vooral belangrijk dat je leerlingen al wat meer vertrouwd zijn met poëzie alvorens ze aan de slag gaan met deze werkvorm.

Laat de leerlingen op zoek gaan naar hun eigen favoriete gedicht of geef hen zelf een gedicht (bijvoorbeeld eentje waarmee ze al eerder werkten via een andere werkvorm). Als je hen op zoek wilt laten gaan naar een gedicht, kan je dit ook begeleiden in de klas. Je kan de leerlingen op het internet op zoek laten gaan, of je laat hen in de klas in verschillende dichtbundels of prints van gedichten snuisteren. Belangrijk is dat je dan een rustige sfeer creëert voor een leesmoment en hiervoor voldoende tijd voorziet. Daarna ga je weer aan de slag met de vragen die je in deze lestip terugvindt, je maakt een selectie of gebruikt ze allemaal. Je kan er dan een soort van spreekopdracht van maken, waarbij de leerlingen hun persoonlijk gedicht voorlezen en aan de rest van de klas vertellen waarom ze dit gekozen hebben en dieper ingaan op vormelijke kenmerken.

Of je geeft hen nog meer tijd en laat hen een echte presentatie voorbereiden. Ze maken dan een PowerPoint- of Canva-presentatie (www.canva.com), waarin ze alle informatie van de vragen verwerken. Eventueel kan je hen ook nog wat extra informatie over de auteur laten opzoeken. Een leuke visuele voorstelling kan gebeuren via een 'infographic' die ze via het online programma Canva kunnen maken, waarin ze dan alle gevraagde informatie verwerken. Je kan ervoor kiezen om de presentatie strak af te bakken met je eigen criteria of je geeft de leerlingen de vrijheid om het zelf op een creatieve manier te verwerken.

WERK VORM 3

BENODIGDHEDEN

— beamer & scherm/tv

— pen en papier

— eventueel uitgeprinte teksten

MUZIKALE POËZIE

Slam poetry is een vorm van poëzie die al eeuwen bestaat; gedichten voordragen waarbij ritme en klank minstens even belangrijk zijn als de vorm. Maar de *Poetry Slam* ontstond in Amerika in de jaren 70, waarbij dichters het tegen elkaar opnemen zoals in een boksmatch, maar dan met woorden. Het is een combinatie van dichtkunst, performance en voordracht. In België en Nederland heb je verschillende *slam* of *spoken word*-artiesten en worden er ook jaarlijks Poetry Slams georganiseerd. Vaak leunt het genre dicht aan tegen hiphop omwille van het ritme en de maatschappelijk geëngageerde teksten (vooral in België). Daarom zullen er in deze lestip twee vormen aan bod komen: *slam poetry* en hiphop als poëziegenre. Het focust vooral op luisteren, het ontdekken van slam, en de leerlingen laten proeven van een andere vorm van poëzie. Misschien inspireert het je leerlingen wel om zelf ook te schrijven. Hoe je dit aanpakt, kan je vinden bij de uitbreiding

SLAM POETRY

INLEIDING

Om het genre te introduceren is het leuk om gewoon één of meerdere filmpjes te tonen (zie de suggesties verderop in deze les) aan de leerlingen zonder dat je vooraf uitlegt waarover de les zal gaan. Op die manier kan je hun nieuwsgierigheid aanwakkeren. Je toont het filmpje en stelt klassikaal enkele vragen stellen over wat de leerlingenzagen:

— Wat heb je gezien?

— Waarover ging het?

— Wat viel je op?

— Vond je het leuk om naar te kijken/luisteren?

— Wat vond je hier mooi/niet mooi aan?

— Vond je het makkelijk/moeilijk om te begrijpen?

Je kan na deze klassikale bespreking even kort uitleggen wat ze gezien hebben en achtergrondinformatie geven over *slam poetry*.

TEKSTANALYSE

Kies één voorbeeld van *slam poetry* waar de leerlingen verder mee zullen werken. In dit deel van de lestip ligt de focus op de analyse van de tekst. Wat wordt er gezegd en op welke manier?

Je kan elke leerling een geprinte versie van de tekst geven of je probeert de tekst (of een stuk ervan) samen met hen op te schrijven terwijl je ernaar luistert.

Ga dan samen met de leerlingen op zoek naar de poëtische elementen in de tekst. Om hen te helpen kan je eventueel vragen om de volgende elementen in de tekst aan te duiden.

— alliteratie (dezelfde medeklinkers aan het begin van het woord)

— rijm (welke woorden rijmen? Waar in de tekst staan de woorden?)

— klanken (zijn er woorden die hetzelfde klinken door bijvoorbeeld dezelfde medeklinkers?)

— associatie (welke woorden of woordgroepen hebben iets met elkaar te maken?)

Je kan de leerlingen ook in groepjes van vier verdelen en hen telkens een andere tekst of filmpje geven. Ze kunnen het filmpje op hun laptop of smartphone bekijken en op die manier de tekst analyseren. Of je geeft hen ook weer de geprinte tekst. Nadien bespreken ze hun voorbeeld met de hele klas en kan je de verschillende voorbeelden met elkaar vergelijken.

Of je kiest voor een meer uitgebreide opdracht waarbij leerlingen zelf op zoek gaan naar een voorbeeld dat hen aanspreekt. Ook hier kan je in groepjes werken of je maakt er een individuele opdracht van. Nadien kan je de leerlingen een korte spreekopdracht laten doen, al dan niet aan de hand van een PowerPoint of andere visuele middelen. Een leuke website om interactieve en mooi presentaties te maken is www.canva.com. Je kan ook vragen om een stukje van de tekst voor te dragen tijdens de presentatie.

INSPIRATIE

— Inke Gieghase - Ik ben het waard
(https://www.youtube.com/watch?v=AMjHjI5_F7Q)

— Lizette Ma Neza - Ode aan de taal
(<https://www.youtube.com/watch?v=JWA8HjhK6iQ>)

— Juan-Carlos Goilo - Heb ik het recht van spreken (https://www.youtube.com/watch?v=4Uyb-fw3X30&list=PLZw3HenCQihG0Mwr6NDb2qf_fDY79YSoP&index=9)

— Neske Beks - Identiteit gedeeld door tijd (https://www.youtube.com/watch?v=kONSnX5VdRM&list=PLZw3HenCQihG0Mwr6NDb2qf_fDY79YSoP&index=3)

— Sandy Bosmans - Jeremy Bentham (https://www.youtube.com/watch?v=5hCOnVqZNms&list=PLZw3HenCQihG0Mwr6NDb2qf_fDY79YSoP&index=8)

— Anissa Boujdaini - Vechten voor het land van melk en honing (https://www.youtube.com/watch?v=YJVHeP_uR3o)

HIP HOP

Omdat *slam poetry* en hiphop zo dicht bij elkaar aanleunen, staan we ook graag even stil bij dit genre. België en Nederland hebben heel wat bekende Nederlandstalige rappers, die de moeite waard zijn te bekijken en dan vooral om ook even stil te staan bij hun 'poëzie'.

Om dit genre te introduceren en te verwerken kan je op dezelfde manier te werk gaan als bij *slam poetry*. Je kan gebruik maken van dezelfde vragen en tekstanalyse. Vooral bij deze vorm is het leuk om leerlingen op zoek te laten gaan naar muziek en teksten die zij mooi vinden. Misschien kunnen je leerlingen jou zelfs nieuwe dingen laten ontdekken?

INSPIRATIE

Zwangere Guy

- Brussels State of Mind
  - Waarom?
  - Daarom?
  - Niemand
-

Brihang

- Steentje
-

De Jeugd van Tegenwoordig

- Sterrenstof
-

Faberyayo

- Een Echte
-

Fresku

- Twijfel
  - Zo doe je dat
  - Nieuwe dag
-

UITBREIDING

Wil je ontdekken of er echte *spoken word*-artiesten in je klas zitten? Ga dan samen met je leerlingen aan de slag om een slamgedicht te schrijven.

Belangrijk is om je leerlingen goed te begeleiden in het proces. Creëer een leuke sfeer in de klas, ga in een kring zitten, verspreid op de grond in de klas of ga met de leerlingen naar buiten. Zet wat begeleidende muziek op en geef de leerlingen tijd om creatief te zijn.

Als opwarming kan je met de leerlingen in de kring gaan staan en enkele oefeningen doen:

— **Zeg het alfabet samen op, op een creatieve manier. De leerlingen mogen hun letter roepen, hun toonhoogte aanpassen, fluisteren, lang of kort uitspreken...**

— **Start met een woord, bijvoorbeeld 'water' en laat de leerlingen associëren. Iedereen zegt om de beurt een woord dat bij hen opkomt wanneer ze het voorgaande woord horen (water – blauw – hemel – wolken – regen – paraplu). De enige regel is dat ze geen twee keer hetzelfde woord mogen zeggen, dan begint de oefening opnieuw.**

Daarna kan je starten met het schrijfproces.

— **Maak drie kolommen op een blad.**

— **Geef de leerlingen 1 minuut de tijd om zoveel mogelijk woorden met eenzelfde letter op te schrijven in de eerste kolom. Bijvoorbeeld: woorden die starten met een B. Ze hoeven niet te lang na te denken over deze woorden en het mogen zelfs onbestaande woorden zijn.**

— **Toon hen een voorwerp (dit kan alles zijn, bijvoorbeeld een waterflesje) en laat hen 1 minuut alle woorden opschrijven die bij hen opkomen als ze dit flesje zien (associatie) in kolom twee.**

— **In de derde kolom schrijven ze in 1 minuut allerlei gevoelens op. Dat mag een vrije associatie zijn, of hoe ze zich op dat moment voelen of waar ze aan denken als ze aan het woord 'gevoelens' denken.**

— **Ze omcirkelen uit elke kolom vijf woorden. Met deze woorden gaan ze dan aan de slag om een tekst te schrijven. Ook hier kan je hen heel vrij laten zijn, je kan hen enkele tips meegeven zoals: gebruik alliteratie, assonantie, rijm, ritme... Ze mogen er nog woorden aan toevoegen of woorden schrappen. Het gaat vooral om het creatieve schrijfproces.**

— **Wie wil, kan zijn tekst voordragen voor de andere leerlingen, laat hen dit even oefenen en benadruk het belang van ritme, klemtonen en intonatie. Belangrijk hier is dat je een leuke en ongedwongen sfeer creëert en leerlingen aanspoort om creatief te zijn.**

Nog meer?

In deze uitgewerkte lesbundel kan je 9 kant-en-klare lessen rond *slam poetry* vinden: <https://creatiefschrijven.fra1.digitaloceanspaces.com/files/C4WOUaQo5NGPIH4WwZzk5Q4jFPJd7nruybwiZqr5.pdf>

WERK VORM 4

BENODIGDHEDEN

Afhankelijk van welke opdracht je wil uitvoeren heb je de volgende dingen nodig:

— papier en karton

— scharen

— stiften in verschillende kleuren

— washi tape

— sjablonen

— post-it notes

— postkaarten

— printer

— smartphone

TIJD

THEMATISCHE POËZIE

Poëzie is overal. In deze lestip kan je lezen hoe je poëzie over de hele school en tijdens verschillende lessen kan verspreiden. Gedichten horen niet alleen bij het vak Nederlands, maar kunnen perfect over de vakken en leerjaren heen geïntegreerd worden. De focus ligt hier niet zozeer op een analyse van poëzie, maar wel het enthousiasme van leerlingen en collega's aanwakkeren voor mooie woorden en gedichten. Dit kan tijdens de Poëzieweek, maar dat hoeft helemaal niet. Voor deze tips is het ook mogelijk om samen te werken met je collega's van andere vakken.

POËZIE OP SCHOOL

Zoek even uit welke themadagen/-weken er bij jou op school zijn en koppel daar een gedichtenproject aan. Deze thema's kunnen echt alles zijn: liefde, gezondheid, Halloween, vriendschap, afscheid...

Ga dan met je leerlingen op zoek naar gedichten rond deze thema's om ze op de school te verspreiden. Neem dichtbundels mee naar de klas en vraag misschien of leerlingen thuis ook dichtbundels vinden of laat ze vooraf naar de bibliotheek gaan. Of laat hen online zoeken. Voor deze creatieve verwerking gebruik je best wat kortere gedichten en vergeet zeker niet om de auteur van het gedicht te vermelden.

MEMOPOËZIE

Laat de leerlingen hun gekozen gedichten op een post-it of klein briefje schrijven. Ze mogen hetzelfde gedicht meermaals gebruiken of ze gaan op zoek naar meerdere gedichten. Het leukste effect krijg je hier als je ongeveer 10 à 20 briefjes per leerling laat maken. Ga deze briefjes daarna over de hele school verspreiden, in de klassen, op de gangen, op de muren, op de speelplaats... Je kan dit eventueel in de buurt van de school doen. Zo kan iedereen meegenieten van de mooie woorden.

POSTKAARTPOËZIE

Schrijf de gedichten op postkaartjes. Je kan vragen of de leerlingen thuis nog leuke kaartjes hebben liggen die niet meer gebruikt worden of je maakt zelf postkaarten met hen. In dat geval heb je wat extra materiaal nodig, zoals papier en scharen. Ze kunnen hun gedichten hier zelf opschrijven of je drukt ze vooraf af. Ook deze postkaartjes kan je weer verspreiden op de school, of laat de leerlingen ze naar elkaar 'sturen' via een poëziepostbus.

BOEKENLEGGERSPOËZIE

Maak boekenleggers met daarop gedichten. Je kan deze boekenlegger makkelijk zelf maken met de leerlingen aan de hand van een sjabloon. Laat de leerlingen creatief te werk gaan met kleuren, tape, stickers.... Enkele sjablonen en voorbeelden van hoe je dit kan doen kan je op deze website vinden: <https://postbus18.wordpress.com/2017/08/16/diy-bladwijzers-sjabloon/>

POSTERPOËZIE

Plaats de gekozen gedichten op posters die je ook weer doorheen de hele school kan verspreiden. Laat leerlingen aan de slag gaan met stiften, afbeeldingen (uit tijdschriften), letters/woorden uit tijdschriften en kranten... om deze posters te maken. Je kan hen ook laten werken met het online programma www.canva.com, waar je heel wat mooie sjablonen vindt.

STICKERPOËZIE

Maak je eigen gedichtenstickers. Voorzie hiervoor A4-stickervellen waarop de leerlingen kunnen schrijven/tekenen. Je kan hier ook weer digitaal werken en de leerlingen hun ontwerpen laten printen op dit papier. Ze kunnen de stickers zelf gebruiken of je laat hen deze plakken op verschillende plekken op school (zorg er wel voor dat ze dit niet op meubels of ramen plakken, maar op plaatsen waar het mag).

Om de creativiteit van leerlingen nog meer aan te wakkeren, kan je bijvoorbeeld ook eens kijken naar 'handletteren'. Dit is een manier om teksten/letters/woorden op een mooie manier te schrijven. Je kan op Google Afbeeldingen of Pinterest heel mooie voorbeelden vinden van een 'handlettering alfabet'.

UITBREIDING

STOPMOTION

Laat de leerlingen hun gedichten op een leuke manier verwerken in een stop-motionfilmpje. Dit vergt wat meer tijd en werk, maar kan schitterende resultaten opleveren, zoals dit: <https://www.youtube.com/watch?v=h23mpMFws4s>

Het laat hen tegelijk ook nadenken over de inhoud en vorm van het gedicht. Je kan hen het hele gedicht laten verwerken of een stukje ervan. Nadien kan je de filmpjes verzamelen en in de klas samen bekijken. Heb je ook een website, Facebookpagina of Instagram van de school? Dan kan je de filmpjes van de leerlingen hier posten en delen.

Een stopmotion vraagt best wel wat voorbereiding en werk, hoe je dit kan aanpakken lees je hier: <https://meesterinkunst.nl/stop-motion-maken-met-jouw-klas/>

Er bestaan ook enkele apps die het nog makkelijker maken om zo'n filmpje te maken, bijvoorbeeld iMotion (Apple) en Stopmotion Studio (Android). Met de timelapse-functie op je smartphone kan je ook een soort van stop-motion maken. Maar misschien kennen jouw leerlingen nog andere apps?

ELKE DAG EEN GEDICHT

De verwerking en het praten over poëzie hoeft niet altijd tijdens de les Nederlands te gebeuren. Spreek eens wat collega's aan, misschien willen zij ook wel graag rond poëzie werken?

Start een week/twee weken/een maand elke dag met poëzie. Je kan dit doen tijdens de Poëzieweek, maar het kan natuurlijk ook op een andere moment. De leerlingen gaan op zoek naar gedichten die bij de les passen. Elke dag komt er een andere leerling aan bod die zijn/haar gedicht aan het begin van de dag voorleest tijdens het eerste lesuur, ongeacht welke les dit is. Zo kunnen ze bijvoorbeeld de dag starten met een gedicht over de natuur tijdens de les natuurwetenschappen, over het verleden in de les geschiedenis, over afscheid in de les godsdienst, of een Engelstalig gedicht tijdens de les Engels. Leerlingen gaan dan iets meer de focus leggen op de inhoud van het gedicht omdat het bij deze les moet passen. Wanneer de leerling het gedicht heeft voorgelezen, kan hij/zij even kort vertellen waarom hij/zij dit koos. De andere leerlingen (en de leerkracht) kunnen dan kort hun mening geven.

Deze poëziemomenten hoeven niet lang te duren en passen binnen elke les. Het leuke is dat er dan niet meer enkel in de Nederlandse les rond poëzie gewerkt wordt, maar dat het echt een schoolproject is.

Is het niet mogelijk om tijdens de andere lessen een gedicht voor te lezen? Dan kan je er misschien voor kiezen om elke les zelf een gedicht voor te lezen.

Leuke gedichten hiervoor zijn die van Stijn De Paepe, die dagelijks een gedicht schrijft over de actualiteit van die dag. Je kan zijn gedichten dagelijks op zijn Twitteraccount vinden (je hoeft hier zelf geen Twitter voor te hebben). Je kan dan heel kort met de leerlingen bespreken waarover het gedicht gaat en zo heb je ineens ook weer een goed aanknopingspunt om het kort over het nieuws van de dag te hebben.

WERK VORM 5

BENODIGDHEDEN

— werkblaadjes met gedichten

— smartphone

— computer

— internet

TIJD

CREATIEF SCHRIJVEN

Poëzie schrijven hoeft helemaal niet moeilijk te zijn. In deze lestip kan je lezen hoe je op een laagdrempelige manier aan de slag kan gaan met je leerlingen om hen zelf korte gedichten te laten schrijven. Dit kan een leuk tussendoortje zijn, een introductie van een les over poëzie of deel van een groter project.

RAADGEDICHT

Bij raadgedichten zijn er enkele cruciale woorden uit een gedicht geschrappt. Toon de leerlingen enkele voorbeelden (<https://raadgedicht.nl/raadgedichten10plus/>) en laat hen raden welke woorden er ontbreken. Dit kan je klassikaal doen en het is een leuke introductie voor de leerlingen zelf aan de slag gaan.

Daarna geef je de leerlingen enkele gedichten waaruit je zelf meerdere woorden of zelfs versregels hebt geschrappt. Leerlingen kunnen dan individueel of per twee nieuwe woorden of zinnen bedenken en op die manier een nieuw gedicht maken. Laat hen hun nieuwe creatie vergelijken met het originele gedicht en eventueel voorlezen voor de klas.

FLARFGEDICHT

Een flarf is een gedicht op basis van woorden en zinnen uit zoekresultaten op het internet. Net zoals bij een collage zet je de zinnen of woorden die je googelde, achter of onder elkaar. Hoe begin je aan zo'n flarf? Je laat de leerlingen eerst twee willekeurige woorden opschrijven. Als ze geen inspiratie hebben, kunnen ze ook met hun ogen dicht in een woordenboek een woord aanduiden op een willekeurige pagina. De twee woorden typen ze dan in een zoekmachine achter elkaar, met een spatie tussen. Om wat te variëren kunnen ze de woorden ook eens omwisselen voor andere resultaten. De mooiste/leukste/raarste/grappigste zinnen kopiëren ze in een tekstdocument. Dan gaan ze aan de slag om hun gedicht te maken. Je kan eventueel zeggen dat er bepaalde poëtische elementen in hun gedicht moeten zitten, zoals rijm, alliteratie, assonantie,... maar je kan hen ook gewoon helemaal vrij laten kiezen. De gedichten kan je laten voorlezen in de klas, of in de school ophangen wanneer het bijvoorbeeld Poëzieweek is.

WHATSAPP-GEDICHT

Een Whatsapp-gedicht wordt letterlijk gemaakt via Whatsapp (of via sms als de leerlingen geen Whatsapp zouden hebben). De leerlingen vormen voor deze opdracht groepjes van twee en maken een gedicht door zinnen naar elkaar door te sturen. Wat deze zinnen precies zijn, kan je hen zelf laten kiezen.

Je kan hen bijvoorbeeld verschillende gedichten geven waaruit ze versregels kiezen die ze mooi vinden. De ene leerling stuurt dan een regel uit het gedicht naar de andere leerling, die op zijn beurt een regel kiest waarvan hij/zij vindt dat die bij de vorige regel past. Zo blijven ze naar elkaar sturen tot ze vinden dat hun gedicht klaar is. Je kan hier ook weer wat vormelijke regels opleggen, zoals aantal regels, strofes, rijm... Maar dit hoeft niet. Laat hen screenshots nemen van het gedicht om het eventueel te delen.

TWITTERGEDICHT

Via de website <https://poetweet.com.br/> kan je een gedicht laten maken van tweets. Je hoeft gewoon de naam van het Twitteraccount in te geven van je gekozen Twitteraar. Daarna kan je kiezen tussen drie soorten van gedichten: een sonnet, een rondeel of een achtregelig gedicht. Je moet dan enkel nog even geduld hebben en daar is je gedicht!

Misschien hebben jouw leerlingen zelf een Twitteraccount en kunnen ze hun eigen tweets gebruiken om een gedicht te genereren. Je kan de leerlingen laten experimenteren met de verschillende dichtvormen en andere accounts tot ze een gedicht vinden dat hen aanspreekt.

Voorbeeld:

Omhoog gaan
by Marc Van Ranst

**Niet nuttig. Wanneer de overg...
Daar eigenlijk ooit mee begonnen?
Hoopvol wanneer racisten het erg...**

**Kunnen deze pandemie aan. Samen.
De toutes sortes de bénédiction.
Aantal doden. In Spanje begint men...**

Te weinig wc-papier gehamsterd.

Tussen de benen terug. Dit is een...

INSTAPOËZIE

Instagramgedichten zijn korte gedichten die gedeeld worden via Instagram. Teksten moeten meteen ('instantly') begrepen kunnen worden en zijn mede daarom ook kort en niet heel moeilijk. Er wordt vaak gespeeld met homoniemen, synoniemen, alliteratie en rijm. Ook het lettertype en kleurgebruik spelen een belangrijke rol, omdat het visuele aspect belangrijk is. De hashtags die hiervoor het meest gebruikt worden zijn #poëzie, #instadichters, #instapoetry of #dichtersvaninstagram.

Laat de leerlingen zelf een Instagramgedicht maken. Je kan eerst enkele voorbeelden laten zien, of misschien volgen zij zelf dichters op Instagram? Daarna gaan ze zelf aan de slag. Je kan eventueel enkele richtlijnen meegeven om de leerlingen op weg te helpen. Bijvoorbeeld: schrijf een gedicht over vriendschap. Je begint eraan door eerst wat willekeurige woorden op te schrijven die je associeert met het woord vriendschap. Daarna ga je de woorden die je mooi/grappig/leuk vindt omcirkelen. Groepeer woorden die samen horen of die mooi klinken samen (let hierbij op alliteratie, assonantie of rijm). Probeer er dan een gedicht van te maken door te ordenen, woorden toe te voegen en te schrappen. Het gedicht mag maximaal 30 woorden bevatten.

Op het online programma www.canva.com kan je mooie sjablonen vinden voor een post op Instagram.

Voorbeeld:

<https://www.instagram.com/larsvdwerf/>

<https://www.instagram.com/merelmorre/>

https://www.instagram.com/dicht_erbij/

<https://www.instagram.com/evaenlies/>

<https://www.instagram.com/sielvbm/?hl=nl>

UITBREIDING

Je kan alle creaties uit bovenstaande tips verzamelen en posten op de Facebookpagina of Instagram van de school of van je klas. Eventueel kan je ook mooie prints maken en de gedichten op de school verspreiden door ze op te hangen. Tijdens de Poëzieweek kan je bijvoorbeeld ook elke dag één gedicht in de kijker zetten door het te posten op Facebook of Instagram.

COLOFON

Deze leestips zijn een uitgave van Stichting Lezen Nederland, Iedereen Leest en Poëziecentrum, ter gelegenheid van Poëzieweek 2021.
www.poëzieweek.com

Redactie

Stefanie Kennes

Eindredactie

Stichting Lezen Nederland, Iedereen Leest

Vormgeving

Tom Suykens (www.tomsuykens.be)

Contact

Stichting Lezen
T +31 (0)20 623 05 66
www.lezen.nl

Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting Lezen Nederland? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via www.lezen.nl.

Iedereen Leest
T +32 (0)3 204 10 00
www.iedereenleest.be

Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van Iedereen Leest? Schrijf dan in voor de nieuwsbrief via www.iedereenleest.be.

Poëziecentrum
T +32 (0)9 225 22 25
www.poeziecentrum.be

Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van Poëziecentrum? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via www.poeziecentrum.be.

Disclaimer

Deze lessuggesties mogen alleen worden afgedrukt en gekopieerd ten behoeve van het poëzieonderwijs in Nederland en Vlaanderen. Voor elk ander gebruik geldt: Op deze uitgave berusten copyrights: alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever van de gedichten staat steeds bij het gedicht vermeld.